گوڵنارەکانی شوێنپێ
لە
باخچەکانی تاراوگەدا

بەشی سێیەم

هەندرێن

6

ئێستا ستۆکهۆڵم وەک کەشتییەک بەدەم سەفەرێکی دوورەوە، لەبەر نمە بارانی هاوینێکی لە هەتاو تۆراودا دەجمجمێ. پۆلە چۆلەکەیەکیش، کە رەنگە تازە کۆچەکەیان کۆتایی هاتبێت، تاو نا تاوێک، کۆپلە کۆپلە، بە چڕینی سەرگوزەشتەی یادەوەرییەکانییان شەوەکە و نیگایە بزاو و سێرەگرتووەکانی من، تەنگەتاو دەکەن. دەنگی ئۆتۆمۆبیلێک هانکە هانک مەودای بیستنم جێدەهێڵێ، چۆلەکەکانیش بێدەنگ دەبن و بواری هۆنینەوەی شوێن پێیەکانی سەفەر بۆمن دەڕخسێنن: لە ئێوارەیەکی خۆڵباران دیواری دەرەکی قەڵای هەولێر، کە بە دەستنووسێکی ئاڵۆز و گەچراوی دەستی مێژوویەکی تاڵانکراوە دەچوو، گەمارۆ درابوو. ناو هاولێریش لە قۆمەتە خۆڵی ئەو جورجانە دەچوو، کە کاتی خۆی مەراقم بوو، کە بزانم چۆن ئەو جورجانە لە ژێر زەوییەوە بە هەڵدانەوەی خۆڵ ئەو دیمەنە زیکزاک و ئەندازەییانە لەسەر خۆیاندا سازی دەکەن. بەڵام ئەگەر دیمەنی قۆمەتە خۆڵەکانی جورجە کوێرەکانی ژێر ئاخ، یارییەک بن لە غەریزەی ژیان، یان هێمایەک بن لە مانای جێهلانی شوێنپێی گیانەوەرانەی ئەو جورجانە لە ژیاندا، کەچی دیمەنی ناشیرینی خانووە نیوەچڵ و خۆڵە هەڵدراوەکانی ناو شاری هەولێر، رەنگدانەوەیەکن لە پاشخانی ئەقڵ و ناهاوئاهەنگی ئەو سیستەمە باڵادەستە. ئەو دیمەنەش گەمەیەکە لە گەمەکانی پەیوەندی بازرگان و لێپرساوەکانی ئەو دەسەڵاتە. بەڵام ئەوەی کە وایدەکرد ئەو دیمەنانەم لە زەین فەرامۆشبکات، دیداری چەند هاوڕێ، خزم و شوێنگەلێکی یادەوەری لاویەتی بوون.

"ئەم شارە بۆ من،
ئێوارەیە و لە ئێوارانیش ناچێ.
سەرم بەرەو کوێم ڕێدەکا؟ (دوا نوێژەکانی چیا و سەفەری مەحاڵ، ئاوڕدانەوە).

چەند ڕۆژێک بەر لە گەڕانەوەم بۆ کوردستان، جەمال پیرە، ئەندامی دەستەی نووسەرانی گۆڤاری "نما" و سەنتەری ڕۆشنبیرییەکەی، هەواڵی دەرچوونی ئەو کتێبەی کە وەرمگێڕا بوو، "فەلسەفەی کۆچەری" پێڕاگەیاندم. سامانی منیش، ئەو سامانە ماددیيە نەبوو، کە زۆرینەی خەڵکی ئەورووپانشین لەگەڵ خۆیان بۆ کوردستانی دەبەنەوە، کە ئەمڕۆش، مخابن، خەڵکی کوردستان بەو سامانە ماددیانە، جەخت لە بەهای کەسێکی ئەورووپینشین دەکەنەوە، بەڵکو تەنیا ئەو کتێبە و دوو کتێبی تر بوون کە بۆ چاپ لەگەڵ خۆم بردبوون. ئاخۆ منی ئاوێزان بە نووسین و سەرقاڵ بە خوێندنی زانکۆ، بێجگە لە بردنەوەی بیرۆکە و زانیاریی ئەو ئەورووپایە، چیتری هەیە بکاتە دیاری ئەو شوێن، یادەوەریی و هاوڕێیە هاووڵاتیانەی، کە بە بەها و گرینگی وشە سەرەتاگەکانی ژیانی منییان خەملاند؟

هەر چۆنێک بێت، کۆمەکییەکانی شێروان خدری روح قەرەجی و هاوڕێ، عەبدوڵموتەلیب عەبدوڵای شاعیر و هاوڕێی بێدەنگی، جەمال پیرەی سەبورتر لە ئاو و ئیسماعیل کوردەی لاتەریک و ئامادە لە دیدارە دۆستانەکانمان. وێڕای حەمە عەباسی شاعیر و هاوڕێی دێرینەم، لە جوانکردنی شوێن، لە دیدار و چاپکردنی ئەو کتێبە و نووسینەکانم، لە خۆم دڵسۆزتر بوون. ئەو کاتە ناسکانەی، کە لەو سەردانەدا لەگەڵ ئەو هاوڕێیانە، بەسەرم بردن، تەنیا جوانییەک بوو کە هانمبدات لەگەڵ شوێن دڕدۆنگی ژیانی ئەمڕۆی کوردستان و یادەکانی رابردوو، ئاشتم بکاتەوە.

بەڵێ، "فەلسەفەی کۆچەری" و دیمانەی ئەو هاوڕێیانە تاکە شوێنێکی درەوشاوەیە کە لە یادەوەری ئەو سەردانەدا دەمێننەوە. رووداو و دیمەنەکانی تری کوردستان، بێجگە لەو شوێنانەی، کە ئەمەکدارانە بۆن و رەنگی یادەوەری رابردووی منییان کاڵ نەکردۆتەوە، مایەی پەرێشانی نیگای تاراوگەیی من نین. مەزەندەشم خەریک ناکەن، چونکە لە ئاگایی من، کەم و زۆر، کتوپڕ بە ئاکار و رەفتارەکانیان شاگەشکەیان نەکردم.

لێرەوە، ئەگەر لەو پانتاییە رۆشنبیرییە بازاڕێنراوەی ئەمڕۆی کوردیدا، ئەو کتێبە بکەوێتە ناو قووڕگی فەرامۆشییشەوە، بەڵام ئەوەندە بەسە کە ئەو هاوڕێیانە وەک دیارییەکی من وەریبگرن. دەبا وەک رۆناکییەک لە وشە، کتێب بکەینە دیاری ماڵ.

7

حەوسەڵەی وەڵامە خەمهێنەرەکانی ماڵەوەم نامێنێ و تەلەفۆنەکە دادەنێمەوە. دەچمە باڵکۆنی ماڵەکەم، جیرانەکەمان بە سوێدییەکی داگیرکراو بە ئاوازی زمانی ئیسپانییەوە لە کێشەی تێرۆریزم و هەواڵی ژیانی تاراوگە بوونم لە ماڵەوە لێ دەپرسێت. وێنە و رووداوەکانی کوردستان، وەک رەوە باڵندەیەک لە زمانمەوە هەڵدەفڕن و ئەویش بە سەیرکردنێکی مەیل ورووژێنەوە جیاوازی ژیانم بۆ شیدەکاتەوە. لە هیکرا جودا دەبینەوە. وێنەی ئەو گوێدرێژەی کە بە دیوی دەرەوەی جەمخانەی کتێبخانەکەی ژوورەکەمەوە نووسابوو، رامدەگرێ. بەسەر وێنەی قەڵاتی هەولێرەوە، کەرێکی جوان سەری بۆ شەکرۆکە دڕک شینەکەی بەردەمی دەنووشتێنێتەوە. نیگای تاراوگەش بەسەر پشتی ئەو کەرەوە سەرهەڵدەگرێ.

"ئەوە چ زەنایەکە بە مەدودایەکانی نێوان ئێرە و ئەوێ خەریکمدەکا؟
ئەوا ئەم ژوورە بۆ گومانکارەکەی سەر کورسی،
جێد... دێڵم." (سکاندیناڤیا...)

زۆر جار کە ماڵەوە بە دووپاتەبوونەوەی ئەو حیکایەتە بێهوودانەی ماڵەوە، کە من دوای ئەو هەموو ساڵە پێشمەرگە بوومە، کەچی نە مەعاشم وەرگرتووە و نە خاوەنی "پارچە" عەردێکم ، بەرۆکیان دەگرتم، دەهاتمە دەرەوە. لەبەر سێبەرێک، یان هەوارێک هاوڕێیەکانم دەبینی. گەرمای وشکی هەولێر هەنگاوەکانی شپرزە دەکردین. لەناو تێکڤژانی خەڵک و ماشێنەکانەوە عارەبانچییەکان بە دەم سڕینەوەی شریتەی دڵۆپە ئارەقەکانیانەوە، وەک مێژووی شەکەتی کورد، عارەبانە بارکراوەکانییان قوڕس قوڕس بە دوایاندا دەخولایەوە.

دەمویست مانایەک لە نێوان ئەو دیمەنە خەمینە و بانگەشە گەرمەکانی ئەو کۆمەڵگایە مەدەنییەی کوردستان بدۆزمەوە، کە گۆڤارە قەبەکانی کوردییان داگیر کردووە. لە هەولێری پایەختی کۆمەڵگای "مەدەنی"دا تەنیا کتێباخەنەیەک هەیە، کە بە میرات لە سەددامەوە بەجێماوە. لە کوردستانی پڕ گوڵی سروشتیدا، گوڵە نایلۆنەکان ماڵەکانی تەنیوەتەوە. لەوەش سەیرتر، بووکەکانی کوردستان، کە تاکە رووداوە لە ژیانیان شووکردنە، گوڵە نایلۆنەکان لە رۆژی گواستەنەوەیان بە دیاری وەردەگرن. بەڵی، هەرچەندە من لە وڵاتی سوێد هەموو تیۆرییەکانی کۆمەڵگای مەدەنی و شێوازەکانیم خوێندبوو، کەچی نەمتوانی لە زۆر لایەنی تیۆری کردەوەیی ئەو کۆمەڵگایە مەدەنییەی کوردستان تێبگەم. من لە هیچ کۆمەڵگایەکی مەدەنی رۆژئاوا، نەمبیستبوو کە ئەگەر خزمەتگوزارێک، یان مامۆستایەک داوای کار بکات، دەبێ تەزکییەی حیزبی باڵادەستی هەبێت! بەهەمە حاڵ، من زۆر شتم لەو کۆمەڵگایە مەدەنییە بینی و بیست، کە رەنگە جۆرێک بن لە پێشڤەچوونی تیۆرییەکانی کۆمەڵگای مەدەنی، پێشتر نەمبیستبوون و نەمبینیبوون. لێرەش حەوسەڵەم نییە ئەو هەموو تیۆرییە بژمێرم.

بەدەم ئەو تێفکرینانەوە دەکەوتمە دوای هاوڕێیەکانم. کە شەقامە تەنگەبەر و تێکڤژاوەکان تەنگەتاویان دەکردین، دواجار سەرمان بۆ یەکێک لەو نادیانە هەڵدەگرت کە مۆڵگەی نووسەران و مەیخۆران بوون. شەوانە حەوشەی ئەو نادیانە، کە تەنیا پیاو بوون، بە کێڵگەی قەلەڕەشەکان دەچوون. لە هیکڕا باڕە ئاپۆرە لە ژنە رەنگاوڕەنگەکانی سوێدم بە بیر دەهاتنەوە. رەنگە بە ئاسایکردنی ئامادەیی ژن لەو نادیانە و شوێنە ویکچووەکانی، کەمێک لە باری گرژ و ئاڵۆزی پیاو خاوتر و ناسکتر بکاتەوە. هاوکاتیش ئەو بە گرێبوونە لە وێناکردنی ژن کەمێک بەرەو سروشتی بوون بڕوات.

هەر یەکێک لەو هاوڕێیانەم بە چەندان شێوە لە یەکتر جودا دەبوونەوە، بەڵام رەنگە میهرەبانی و لاتەریکی ئەوان لەو واقیعە شێواوەی نووسەرگەلە مشەخۆرەکانی ئەوێ، کە دەرهێنەر و ئەکتەری هەموو شانۆیەکانی خۆ خۆری و پاڵەوانی وەرزشی زارەکی، یان بە واتای مەسعود موحەمەد، زار قەڵەباڵغن لە بەکارهێنانی دەستەواژە فەلسەفییەکان، هۆکارێک بن بۆ زەمینە خۆشکردنی پەیوەندییەکانمان. دەکرێ شتگەلێکی چکۆلانەش بن، کە وابکەن من خۆشیم لەوانە بێت. چوزانم! ئەگینا لەمێژە من گەلێک لەو نووسەرە خاوەن دەسەلاتانەی هەولێر دەناسم و بەشێکیش لەوانە، بەر لەوەی وا دەست درێژ بن بەسەر پانتایی نووسینی کوردیدا، لە ژیانی پێشمەرگایەتیدا لە یەک ژوور خەوتینە، پاشان رۆژگارێک نامە گۆڕینەوەمان لەگەڵ یەکتر هەبووە. لەوەش زیاتر، رۆژگارێک کە تا وا بە پوڵداری، نەک ژیانداری، لووتبەرز نەبوون، یان وەک خۆم ئاسا خاکی بوون، کۆمەکی ماددی و مەعنەویم کردوون. کەچی کە هاتمەوە، بێ ئەوەی من پێویستم بە منەتبار کردنی ئەوانە بێت، رەنگە لە چاوەڕوانی ئەوەدا بوو بن، وەک ئەوەی کە ئەمڕۆ باوە، سڕە بۆ زیارتکردنییان بگرم. گەلۆ چما بەرژەوەندخوازی و پول، زۆر جار، مرۆڤ دەعەجان دەکەن؟

لە خۆم دەپرینگێمەوە و
بە پێکەنینێک هێڵە خاو بۆوەکانی دنیا رادەچڵەکێنم،

لێدەگەڕێم ڕەنگی شادمانی و تروسکایی مەلەکوت
بۆ ناو ئەو گۆشانەی ڕوح کە من بە نازانم دۆشداماو دەکەن،
پەلکێسشم بکەن. (سکاندیناڤیا...)

ئاپۆرەی خەڵک و سەرابی ماشێنەکان، نەک هەر گەرمای هەولێری زیاتر دەجۆشاند، بەڵکو بێدەنگی موتەلیبیشی شێلو دەکرد.

بیرکردنەوەکانی موتەلیبی هاوڕێم لە ژیانی ئەمڕۆ و زمانی نووسیندا، بێدەنگییەکەی ئەوی خەستتر کردبوو. بۆیە موتەلیب وەک شاعیرێک، شیعرەکانی نمایشێکن لە جولەی بێدەنگییەکانی. کەچی کەریم کاکە هاوڕێی دەورانی پێشمەرگایەتیم، وەک سێبەرێک کە پێناچێت بڕەوێتەوە، هەندێک جار، وەک لەرینەوەیەک لە بێدەنگییەکانی، بۆ ئەوەی ئامادەیی خۆی لە هاوڕێیاتی دیدارەکان جەغتبکاتەوە، بە دەربڕینێکی گاڵتەئامێز و هەمیشەش کورت، تیشکێکی دەخستە سەر ژیانی ئەمڕۆی کوردستان. لەو قسانەی کە ئەو لە ڕێگای قسەی نەستەقی کوردییەوە پێناسەی ژیانی کۆمەڵگای کوردی دەکرد: "ئاشی نەزانان خوا دەیگێڕێ" بوو.. ئیتر دوای ئەوە لە بێدەنگییەکەی پشتی لێدەکردەوە. هەروا شیعر نووسینی کەریم کاکە، بە هەمان مجگێزی بێدەنگییەکەی لە دایک دەبێت. لەو کاتانە بڕێک جار، بە دەم خەیاڵاندنی خۆمەوە زۆر بیرم لە خاسڵەتی بێدەنگیی ئەو هاوڕێیانە دەکردەوە. لەوانە گێڕانەوەی ئەو بێدەنگییە بۆ سروشت و کەژ و هەوای هەولێر و پێکهاتە کۆمەڵایەتییە لێکناکۆکیی و مێژوویەکانی و ...، کەچی ئەوانە هەموویان بۆ بیرکردنەوەکانم نەبوونە بیانۆیەکی بنەبڕ. ڕۆژێکیان بەدەم گفتوگۆی باسێکی نێوان من و موتەلیبەوە، سەبارەت بە کێشەی زمان، موتەلیب باسی ئاستەنگی شێوە ئاخاوتنی هەولێری دەکرد: مرۆڤ کە لە نێوان مەرجی ئەو ئاخاوتنە و مەرجی ئاخاوتنی ڕۆشنبیریدا، تووشی ئاستەنگێک دەبێت، کە وادەکات مرۆڤی هەولێریی کەمدوو قوڕس بئاخڤێ، یان گرفتێک لەبەردەم دەربڕین دروست بێت. موتەلیب دەیویست بە هێنانەوەی ئەو هۆکارە وەڵامێکی قووڵ بۆ ئەو بێدەنگییەی خۆی بدۆزێتەوە، بەڵام شەپۆلێک لە دەربڕینی گومان ڕووخساری لێڵدەکرد.

هەرچەندە حەمە عەباسی هاوڕێی و شاخ و ئەمەکدارم، بە ئاکار کۆمەڵایەتیتر دیارە، بەڵام ئەویش لەو بێدەنگییە پشکدارە. حەمە هەمیشە بەرەو سادەیی دیدارە مەحشەر خۆشەکاندا دەشکێتەوە. ئەو بە زۆری، لە گفتوگۆیە ڕۆشنبیرییەکاندا گوێگری هەڵدەبژارد، بەڵام کە دەبووە ئاهەنگ و بەزم، دەبوو بە تەپڵ لێدەر و گۆرانبێژێکی بزێو و سەمای گەرم دەکرد. لە شیعر و نووسینەکانی حەمە عەباسدا، جۆرێک لە نەوای گۆرانی و گەڕانەوە بۆ سادەیی، یان مجگێزی خۆش ئامادەییان هەیە.

شێروان خدری بێماڵیش، کە دووەم جار بوو ببینم و لە دوورەوەش وەک برایەکی هاوڕێ لە ڕێگای مەیل و چاتەوە چەندان شەڕ و گفتوگۆی فرە ڕەنگمان هەبوو. شێروان وەک چۆن بە سەرکێشی خۆی بووە پسپۆڕی تەکنیکی کۆمپیوتەر، بە هەمان شێوەش، ماوە ماوە، مەیلە سەرەڕۆیەکانی خۆی لەناو شیعر و نووسینەکانی دەتەقێنێتەوە. هاوڕێیە تازەکەشم جەمال پیرە جەستەیەکە لە مەیلی چالاکی، بەڵام ئاراستەکانی هێشتا نادیارن. هاوڕێیەک کە جێگەی بڕوایە لە ساتە سەختەکاندا ئامادەیی هەبێت. وەک نووسەرێکی نوێ، بە شێوەیەکی ئیدیالی حەز دەکا هاوڕەوتی ئاسۆیە نوێیەکانی ژیانی ڕۆشنبریی بێت.

8

لەگەڵ هەنگاونانی ئێمە بەناو شاری هەولێردا، زەردەواڵەی تیشکەکانی هەتاوی هاوین ئەو هاوڕێیانەی بە هاوار دەهێنا و تووشی سواربوونی ئۆتۆمۆبیلیان دەکردم، بۆیە زوو لە بزێوی و ڕەنگی تەڵخی منداڵە بۆیاخچییەکان وندەبووین. هەرچەندە ئەو منداڵە بێنازانەی کوردستانی سەروەت و سامان خوراوی دەسەڵات و دەوروبەرەکەی، دەیانبینی پێڵاوەکانی من هی بۆیاخکردن نین، بەڵام، هەروەک

جەغتکردنەوەیەک لە مانای خۆیان، هەر رستەی "مامۆستا پێڵاوەکەت بۆ سبوغ بکەم"یان دەگۆتەوە. نەعلەکەی منیش هی بۆیاغکردن نەبوو، بۆیە دەمگوت خۆ خودی پێیەکانم بۆیاغناکرێن. هەموو جارێ موتەلیب، کەریم کاکە و حەمە عەباس، یان جەمال پیرە، بە هەراسانبوونیان لە دەست گەرمای شەقام، دیواری بۆن کرۆزی هەولێر نەیاندەهێشت تێر بم لە تەماشاکردنی ئەو کتێبانەی کە ناونیشان و وێنەی کیژە مەمک و قاچ مەیلەو رووتەکانی سەر بەرگ و دوا لاپەڕەی رۆژنامەکان، کە بە گوێرەی بیرکردنەوەی من، نە ئەو ناونیشان و نە وێنەی هەوەس بزوێنی ئەو کیژانەش، هارمۆنییەکی هەیە لەگەڵ ژیانی شەقامی پڕ لە پیاوی بچم تووڕە و شەکەتی ئەو شارەدا. لە پڕ "حەمە شێت" لە یادەوەریمدا بە جل و ریشە سپییە درێژەکەیەوە بە کۆڵانێکی ناو قەیسەری هەولێردا تێپەڕدەبوو و لەبەر خۆیەوە دەیگوت: "خوایە بگە قەومەکەت ئاسن کوشتی". ئەو شێتە رووخسار نوورانییە لە کۆتایی حەفەتایەکان لە کێشەی "ئاسن" نیگەران بوو. ئەوکات من لەو هاوارنامەی "حەمەشێت" تێنەدەگیشتم، بەڵام دەکرێ ئەو "ئاسن"ە، وەک هاوردەیەک بۆ کێشەی ئەو "تەکنیک"ەی کە ئەمڕۆ کوردی سەرگەردانکردووە، بخوێنینەوە. ئەمڕۆ خەڵکی ئەو شارەی "حەمە شێت"، وەک یارییەکی منداڵان "تەکنیک" بەکاردەهێنن.

ئەو ژنانەی کە بە منداڵە ساوایەکانی کۆشیانەوە لەناو کۆڵانە تەنگەبەر و عاجباتییەکانی شێخەڵلا دەرۆزەیان دەکرد، ئاوازی پاڕانەوەکانیان بۆ خێر پێکردن هێندە خەمهێنەر بوو، ئیتر نەمتوانی ئەو بازاڕە سیخانخکراوە لەو هەموو شتە بێ پەیوەندییانە لەگەڵ یەکتردا، ببینمەوە. لەوەش ناخۆشتر، قەڵس بوونی ئەو هاوڕێیانە بە خۆ نمایشکردنی هەتاو لە بەهایەکانی گەرمی خۆی بوو، کە تاوێک هێور نەدەبوونەوە تاکوو گوڵەبەڕۆژە فرۆشێکی سەنگسار کەمێک گوڵەبەڕۆژەم بۆ لەناو ئەو رۆژنامانە بکات، کە لەبەر هەواڵ و راپۆرتە پفکراو و لێکچوونیان لە یەکتری، روویان زەرد ببوو. تێپەڕین بە بازگەکانی ناوشاریش بە فێربوونی سلاوێک لە شێوازی بەرپرسیارانە، یان سواربوونی قەمەرەی "مۆنیکا"، لە سەر ئێشەی شریتەی راوەستانی ئۆتۆمبیلەکان و گومانی تێرۆریست بوونت رزگارتدەکات. لەو رۆژانەی کە دەهاتینە ناو شار، دەمویست ژمارەی ئەو ژنانە بزانم کە دەمنادەمێ، وەک باڵندەی راونراو تێدەپەڕین و ئاپۆرەی چاوی پیاوە راوچییەکان بەدوای سمتیان دەکەوتن.

"نا: بە خۆمان رێگاکانمان وێڵ کرد و راوەستاین،
شارەکانیشمان بە خنکاوی جێدەهێشت.
لێرە بوو،
لەوێ نا، دەزانم!" (سکاندیناڤیا...، مانگ لە ئامێزی ژوورەکەمە)

هەروەک پۆلە چۆلەکەیەک لەسەر درەختی خەیاڵاندنەکانم بەناو تاراوگەی بەر باران هەڵبفڕن، نیگام بە دیمەنەکانی سەر کەنار دەریاچەکانی سوید لەنگری دەگرت. جەستەگەلێکی رووت لە ژن و پیاو لەبەر هەتاوێکی مەیلەو گەرمدا بەسەر ئەو گیایە سەوزانەدا دەبریقانەوە. تیشکەکانی هەتاویش لەسەر مەمکە سرک و تورت و ران و سمتە لووسەکانی ژنەکان خپ دەبوون، بێ ئەوەی نە ئەو پیاوانەی کە لە تەکییان راکشا بوون و، نە ژنەکانیش ئاوڕێکی هەوەسییانە لە یەکتر بدەنەوە.

تێکچڕژانی ئاپۆرەی خەڵک و هۆڕنی ماشێنە کوێرەکان، مەیلی وردبوونەوە لە شتە فڕێدراوەکانی سەر شەقامە بێ شۆستەکانی خاودەکردمەوە. بەڵام مخابن دەرفەت نەبوو لە دەمی ئەو رۆناکبیرانەی کە دێن بۆ "چایخانەی مەچکۆ"، گوێ لە دەستکەوت و هەنگاوەکانی ئەو "کۆمەڵگایە مەدەنی" ەی کوردستان بگرین. کاتی ئەوە نەبوو کە لە دوای تەواو بوونی قسەکانیان لەمەڕ سەرکەوتنەکانی ئەو "مەدەنی"یەتە، پرسیاری ئەوەیان لێ بکەم، کە لە کۆمەڵگایەکی مەدەنییدا، ئایا رەوایە ئەو هەموو منداڵانە لەبەر

دەرگای "مەچکۆ" و دەوروبەرەکەی کاری حەماڵی و سبوغی بکەن؟ ئاخۆ ئەو "مەدەنی"یەتە تەنیا بۆ منداڵی لێپرسراوەکانی حیزبە؟ ئاخر لە کۆمەڵگای مەدەنییدا منداڵ نابێ ناچاری کار بکرێت. ئەو کۆمەڵگایە مەدەنیەی کە بیر لەو منداڵانە ناکاتەوە، کە لە باوەشی ئەو دایکە بەدبەختە سواڵکەرانە گەورە دەبن، چۆن نەوەیەکی مەدەنی پەروەردە دەکا؟ ئەو دەستەواژە هەموو رۆژێک، وەک قسە لە رۆژنامە "نامەدەنی"ییەکانی ئەو وڵاتە فڕێدەدەرێن. ئەو دەمانە وێنەی ئەو فەیلەسوفەی گرێکی کۆنم بە یاددەهاتەوە، کە رۆژێک لە نوێژی نیوەڕۆدا بە فانۆسێکی دەستییەوە لە شەقامەکانی "ئەسینا"دا دەسووڕایەوە. کاتێک خەڵک لێی دەپرسن بەو نوێژی نیوەڕۆیە ئەو فانۆسەت بۆچییە، ئەویش وەڵامی ئەوەبوو: "لە مرۆڤ دەگەڕێم". دواجار ئەو فەیلەسوفە لە داخی نەدۆزینەوەی مرۆڤ، تا مرد، ژیانی لەناو بەرمیلێکی داخراودا بەسەربرد. بەڵێ، حەزمان دەکرد، ئەوجارە لە "کۆنفرانس"ی داهاتوو، یان لە "دیمانە و چاوپێکەوتن"ەکانی راوێژکاری "کێشەی ئافرەت و ژنانی کوردستان" ئەوەمان بۆ روونبکەنەوە: بۆ لە کۆبوونەوە و قسەکانی سەر تەلەڤزیۆن و رۆژنامەکاندا، مافەکانی ژن و ئازادییەکانی هێندە بوژاوەیە، کەچی ئەمڕۆ ئەو هەموو کیژە لە دوای پۆلی شەشی سەرەتایی و دووی ناوەندی ناچار دەکرێن واز لە خوێندن بێنن؟ بۆ ژنێکی تەنیای "مەدەنی"، نەک سەرتاپا داپۆشراو بە جلی گەرم، زۆر بەدەگمەنی لەناو شاری هەولێردا دەبینرێت؟ بەڵام دەترسم ئێوەش بە وەڵامێکی سۆسیۆ_مەدەنیی و شارییەوە بڵێن ئەوە مێژوویەکی کۆنی کولتووری هەولێرە؟! دەبا ئەو فێمینیستانەی ناو تەلەفزیۆن و راوێژکاری "ئافرەتانی رێکخراوە حیزبی"ەکان راڤەیەکی ژنگەرایانەمان لەسەر ئەو دیاردەیە بۆ بکەن: ئاخۆ مەلا ژنەکانی کوردستان بە هونەری نووشتە و بەخت هەڵهێنانەوە کاریگەرییان بەسەر ژنانی کوردستان زیاترە، یان ژنە فێمێنستەکانی پشت مێز و نوێنەرەکانی ناو پەرلەمان و رێکخراوەکانییان؟

بەڵێ هەولێری ئەمجارە، وەک هەولێری رابردوو ئارام نەبوو، بەڵکو هەولێری ئێستا، بە گەڕەلاوژەی ئۆتۆمۆبیل، رەنگی خەمۆکی خانووە نیوەچڵە بە بلۆک دروستکراوەکانییەوە، وەک یادەوەرییەکانی من، لە شارێکی "تاڵانکراو" دەچوو.

"لەوێوە کۆڵانە و خەون دەبینێ؟
کۆڵانێکە منداڵێتی بانگ دەکا..." (سکاندیناڤیا...، خەونزان)

ئەو شارە لە چەندان گەڕەکی تازە، کە پێکهاتەیەکن لە تیرە و خێڵەکان، چەند تەلاری بەرزی لە نموونەی شیراتۆن، کە لە ناوەڕاستی شاردا قووتکراونەتەوە، وێنای هەرارکی دێهاتی ئاغایەک، یان پێکهاتەی خێزانێک و باوکێکی دەمڕاست و ئەندامەکانی ژێرەوە، دەنوێنێت.
هەر لە دیمانەی یەکەمی ئەو شارەدا مرۆڤ هەست بەوە دەکا، کە میکانیزمی دەسەڵات، لەسەر شێوازی هەرارکی سیستەمی باوکسالاری حوکمدەکا. بۆیە هاوڵاتییەکانی کوردستان کە لەمەڕ ئەو حوکمەتە دەدوێن، باسی قانوون و دام و دەزگایەکان ناکەن، بەڵکو ئاماژە بە چەند ناوی ناسراو دەکەن. چونکە ئەو ناوانە وەک هێمایەک لەو دەسەڵاتەدا، هەم خۆیان قانوونن و ، هەمیش پیادەکەری قانوون. بۆ نموونە، کە هاووڵاتییەک بە دوای کار و بارێک، ئەرکێک، کێشەیەک و ... هتد دەچێت، ناڵێت دەچمە دائیرەی پەروەردە، شەهیدان، زیندان و ... هتد، بەڵکو باس لە ناوی لێپرسراوێکی دیاریکراو دەکات، کە ئەو کارەکەی بۆ دەکات و بڕیاردەری دوای کارەکەشە.
لێرەوە بانگەشەی "کۆمەڵگای مەدەنی" کوردستان دەبێتە قسەیەکی کۆمیدی. چونکە لە سەرتاپای کوردستاندا، تاکەکەسەکان وەک ئەندامێکی جەستەی دەوڵەت خۆیان پێناسە ناکەن، بەڵکو وەک وابەستەی پیاوێکی باڵادەست خۆیان ناس دەکەن، کە ئەمەش نموونەی هەرارکی ئەقڵی کۆمەڵگای خێڵە.

میکانیزمی ئەو هەرارکییەش لەسەرتاپای توێژەکانی کۆمەڵگای کوردیدا: لە نووسەرانەوە بگرە تا دەگاتە توێژی کاسبکاران، کارایە. نووسەر لە ڕێگای قانوون و مەرجەکانی لە مافەکانی خۆی نادوێت، بەڵکو لە ڕێگای ناوی کەسێکی باڵادەست، کە ڕەنگە زۆر جار ئەو کەسە هەر پەیوەندی نییە بەو بوارەوە. لێرەدا نموونەی دکتۆری کشتوکاڵ، ئەڵوەند دزەیی، کە سەرۆکی کۆلیژی پەروەردەیە لە زانکۆی سۆران، ناوەڕۆکی گاڵتەجاڕانەی "پەروەردە"ی ئەو دەسەڵاتە رووتدەکاتەوە. دەکرێ بپرسین: ئەلوەند دزەیی کە ئاغایەکە و بە مەنهەجی سەردەمی بەعس کشتوکاڵی خوێندووە، باشە، چۆن دەتوانێ بە "زانیاری کشتوکاڵی"، نەوەیەکی نوێ کە لە ژیانی پەنابەری وڵاتێکی ئیسلامی وەک ئێران و پاشماوەی ئەنفالی سەددام لە دایکبووە، پەرەوردە بکات؟ دواتر، لەو بەشەی، کە چووم بۆ لای ئەلوەند دزەیی، تا وەک مامۆستایەک لەمەڕ وانە گوتنەوە لە کۆلیژی سۆران، لەگەڵیدا تووشی شەڕ، نەک گفتوگۆ ببم، دێمەوە سەر نمایشکردنی "شانۆ"ی ئەلوەند دزەیی و بۆینباغە کشتوکاڵییەکەی.

بۆیە ئەمڕۆ لە کوردستاندا زۆرن ئەوانەی کە لە دائیرەکان بەڕێوەبەر و کارمەندن، کەچی نە لەو پیشە خوێندوویانە و نە ئەزموونیشیان هەیە.

"سنوورەوان و پاسەوانە خێڵ و بێ ئەزموونەکانی مێژوو،
فریودەرەکانیش، بە خولیای دۆڕانە فەرامۆشکراوەنان،
دەستپەڕیان لێدەدا." (سکاندیناڤیا... ، مانگ لە ئامێزی گوڵەبەڕۆژەی ژوورەکەمە)

هەردوو دەسەڵاتی کوردی، بە ئاگا و بێ ئاگا، بە هۆی هەر بەهانەیەک بێت، بەرپرسیارن لە ئاراستەکردنی ئەو کۆمەڵگایە بە هەرارکیکراوە. هەر بۆیە ناونیشانی زۆرینەی شوێنەکانی ناو شارەکانی کوردستان، بەناوی مزگەوت، خانووی لێپرسراوێک و گەڕەکی فڵان خێڵ... دەناسرێنەوە. لێرەدا دیاردەکانی شار و کۆمەڵگای مەدەنی و دەوڵەتی قانوون، لە ژیانی کۆمەڵگادا نابینرێن، بەڵکو تەنیا لە شاشەی تەلەفزیۆنەوە دەبیسرێن.

لەوێ لە کوردستاندا، ئامانجی تاکەکەسەکان، وەک هێگل باسی دەکا، لە دواجاردا لە بونیاتنانی دەوڵەتدا بەرجەستە نابێتەوە، بەڵکو ئامانجی ئەو دەسەڵاتەی کوردی، بەرهەمهێنانەوەی ڕوانگەی هەرارکی خێڵە لە بۆتەی دەسەڵاتێکی بەناو هەڵبژێردراو و مەدەنییدا.

دەکرێ دیمەنی بانگەشەکانی نووسەرانی ئەو حوکمەتەی کوردستان لەگەڵ شوانێک، کە مۆبایل تەلەفۆن بەکاردێنێت، یان لە کەناڵەکانی سەتەلایتەوە دیمەنەکانی سەرتاپای جیهان دەبینێت، بەراورد بکەین. بەو مانایەی ئەوە بە جیهانیبوونی بازاڕی سەرمایەدارییە کە شوانێکی کوردستانی ناچار کردووە مۆبایل و سەتەلایت بەکار بێنێت، نەک بونیات و مەرجی ژیانی ئەو. بەهەمان تەرز نووسەر و سیاسەتکاری کورد، وەک ڕەنگدانەوەیەک لە کۆمەڵگا و بونیاتی خۆیان قسە لەو دەستەواژانە ناکات، بەڵکو مۆدەیەکی دەرەکی ناچاری دەکا گوزارە لەوە بکات. بۆیە نە بەکارهێنانی مۆبایل دەتوانێت بونیات و مەرجی ژیانی شوانێک بگۆڕێت و نە قسەکردن لەو دەستەواژانەش مانای گۆڕانی ئاوەزی نووسەر و دەسەڵاتدار و بە مەدەنی بوونی کۆمەڵگایە.

مخابن ئەمڕۆ لە کوردستاندا پرۆسەیەک لە ڕوخانی ئەخلاقی کولتوری و بەهای جوانییەکان لە ئارادایە. لەو پرۆسەیەدا مرۆڤ بۆ ئەوە هاندەدرێ ببێت بە مەکینەیەک کە هەوەسی ماددی و خەونی رووکەش. خەڵک بۆ ئاکاری دەستەبەرکردنی پارە و وابەستەیی لێپرسراو لە شێوەی وابەستەیی بە سەرۆک خێڵ ئامادە دەکرێت، نەک گەڕان بە دوای خوێندن و فێربوونی پیشە و زانیاریی نوێ. لەو پرۆسەیەدا خەڵک بە جۆرێک پەروەردە دەکرێت، کە گرنگ نییە کەسێک لە کوردستان و ئەورووپا چۆن

دەژیت، بەڵکو گرینگ ئەوەیە، وەک مەکینەیەک، پارە خڕبکاتەوە. بە کورتی مرۆڤ وەک ڕۆبۆتێک کراوە بە دیلی پارە و بەرخۆری شتەکان.

لێرەوە هاواری "عەدەم"ی نیتشەییانەمان بە یاد دێتەوە، کە لە سەدەی نۆزدەدا پێشبینی روخانی بەهایە ئەخلاقییەکانی رۆژئاوای کرد و جاڕی لە دایکبوونی ئەو مرۆڤە نوێیەی دا. ئەمڕۆ لە کوردستانیش، وێڕای رەهەندە جیاوازەکانی دیاردەی کوردستان و رۆژئاوا، تەنگژەی روخانی ئەخلاق و بەرخۆرکردنی بەهایەکانی مرۆڤ لە قوڵبوونەوەدایە. ئەمڕۆ کۆمەڵگای کوردی، لە بری دروستکردنی ئاگایی نەتەوەیی، بەهای فێربوون، هاندان و پەروەردە کردنی دۆخی کولتووری، برەو بە گیانی بە کاڵابوونی دەدرێت. ئەو دیاردەیە نووسەرگەل و توێژێکی فرەی بەرهەم هێناوە. بە دەربڕینێکی تر دەتوانین بڵێین، کە ئەمڕۆ سەرتاپای دەزگا و بڵاوکراوە رۆشنبیرییەکان وەک بازاڕێک سەیر دەکرێن، ئەمەش کایە و رۆڵە کولتووریەکانی چەمکی رۆشنبییریی و نووسینی سووک کردووە.

لەم دیدەوە، مەیلی خەیاڵاندنی دەست لەملانێی تاراوگەکراو لەگەڵ شوێن و یادە دڵگیرەکان دەکەوێتە کێشە.

"مەحوی یش سەری دەبێ بە چرای قەسیدەیەک و
لە گفتوگۆیەکدا بەناو گەردووندا رۆدەچێ،
بە دوای ماخولیاکدا هێشووەک لە خوا دەچنێتەوە و
لەناو تەونە ئاوریشمەکانی بوون دەبێ بە هەوری پرسیارێک، رادەکا و
بە هەنگاوەکانی روح ناگات" (سکاندیناڤیا...)